

Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA MELHORA VATELĒ [*MELCHIOR WATHELET*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2018. gada 11. janvārī¹

Lieta C-673/16

***Relu Adrian Coman,
Robert Clabourn Hamilton,
Asociația Accept
pret
Inspectoratul General pentru Imigrări,
Ministerul Afacerilor Interne,
Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării***

(*Curtea Constituțională* (Konstitucionālā tiesa, Rumānija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Eiropas Savienības pilsonība – Direktīva 2004/38/EK – 2. panta 2. punkta a) apakšpunkts – Jēdziens “laulātais” – Savienības pilsoņu tiesības pārvietoties un uzturēties Savienības teritorijā – Laulība starp viena dzimuma personām – Laulības neatzīšana uzņēmējā valstī – 3. pants – Jēdziens “pārējie ģimenes locekļi” – 7. pants – Tiesības uzturēties ilgāk nekā trīs mēnešus – Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 7. un 21. pants

I. Ievads

1. Izskatāmais lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu attiecas uz Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2004/38/EK (2004. gada 29. aprīlis) par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK, 2. panta 2. punkta a) apakšpunktu, 3. panta 1. punktu un 2. punkta a) un b) apakšpunktu un 7. panta 2. punktu².

2. Tas dod Tiesai iespēju pirmo reizi izteikties par jēdzienu “laulātais” Direktīvas 2004/38 izpratnē tādas laulības kontekstā, kas noslēgta starp diviem vīriešiem. Tas ir delikāts uzdevums, jo, lai gan ir uzdots jautājums par laulības *tiesisko* institūtu Eiropas Savienības pilsoņu brīvas pārvietošanās specifiskā un ierobežotā kontekstā, jēdziena “laulātais” definīcija, kura tiks izmantota, noteikti skars attiecīgo vīriešu un sieviešu pašu identitāti – un attiecīgi viņu pašcienību – un arī individuālo un sociālo redzējumu, kas ir Savienības pilsoņiem attiecībā uz laulību un kas katrai personai un dažādās dalībvalstīs var būt atšķirīgs.

¹ Oriģinālvaloda – franču.

² OV 2004, L 158, 77. lpp., kā arī labojumi – OV 2004, L 229, 35. lpp., un OV 2005, L 197, 34. lpp.

II. Atbilstošās tiesību normas

A. Savienības tiesības

1. Harta

3. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk tekstā – “Harta”) 7. pantā “Privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība” ir noteikts:

“Ikvienai personai ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un saziņas neaizskaramību.”

4. Saskaņā ar Hartas 9. pantu “tiesības stāties laulībā un tiesības veidot ģimeni tiek garantētas saskaņā ar valsts tiesību aktiem, kas nosaka šo tiesību izmantošanu”.

5. Savukārt Hartas 21. panta 1. punktā ir aizliegta “jebkāda veida diskriminācija, tostarp diskriminācija dzimuma, rases, ādas krāsas, etniskās vai sociālās izcelsmes, ģenētisko īpatnību, valodas, reliģijas vai pārliecības, politisko vai jebkuru citu uzskatu dēļ, diskriminācija saistībā ar piederību pie nacionālās minoritātes, diskriminācija īpašuma, izcelsmes, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ”.

2. Līgums par Eiropas Savienības darbību

6. Saskaņā ar LESD 21. pantu “ikvienam Savienības pilsonim ir tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot dalībvalstīs, ievērojot Līgumos noteiktos ierobežojumus un nosacījumus, kā arī to īstenošanai paredzētos pasākumus”.

3. Direktīva 2004/38

7. Direktīvas 2004/38 preambulas 2., 5., 6. un 31. apsvērumā ir noteikts:

“(2) Personu brīva pārvietošanās ir viena no pamatbrīvībām, kas raksturīgas iekšējam tirgum, kurš aptver teritoriju bez iekšējām robežām un kurā brīvība tiek nodrošināta saskaņā ar Līguma nosacījumiem.

[..]

(5) Savienības pilsoņu tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā būtu jāpiešķir arī viņu ģimenes locekļiem neatkarīgi no to valstiskās piederības, ja šīs tiesības īsteno, ievērojot objektīvus brīvības un cieņas nosacījumus. Šajā direktīvā “ģimenes locekļa” definīcijai būtu jāietver arī reģistrēts partneris, ja uzņēmējas dalībvalsts tiesību aktos reģistrētas partnerattiecības tiek uzskatītas par līdzvērtīgām laulībai.

(6) Lai saglabātu ģimenes vienotību plašākā izpratnē un ievērotu aizliegumu diskriminēt personu tās valstiskās piederības dēļ, to personu stāvoklis, uz kurām neattiecas šajā direktīvā ietvertā ģimenes locekļu definīcija un kurām tādēļ nav automātisku tiesību ieceļot un uzturēties uzņēmējā dalībvalstī, būtu jāpārbauda uzņēmējai dalībvalstij, pamatojoties uz saviem tiesību aktiem, lai izlemtu, vai šādas personas drīkst tajā ieceļot un uzturēties, ņemot vērā viņu attiecības ar Savienības pilsoni vai citus apstākļus, piemēram, finansiālo vai fizisko atkarību no Savienības pilsoņa.

[..]

(31) Šajā direktīvā ir ievērotas pamattiesības un brīvības, un principi, kas jo īpaši ir atzīti {Hartā}. Saskaņā ar Hartā ietverto diskriminācijas aizliegumu dalībvalstīm šī direktīva būtu jāīsteno, nediskriminējot personas, kas gūst no tās labumu, to dzimuma, rases, ādas krāsas, etniskās vai sociālās izcelsmes, ģenētisko īpatnību, valodas, reliģijas vai pārliecības, politisko vai citu uzskatu, piederības etniskajai minoritātei, mantas, izcelšanās, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ.”

8. Direktīvas 2004/38 2. pantā “Definīcijas” ir noteikts:

“Šajā direktīvā:

[..]

2) “ģimenes loceklis” ir:

- a) laulātais;
- b) partneris, ar ko Savienības pilsonis ir noslēdzis reģistrētas partnerattiecības, pamatojoties uz kādas dalībvalsts tiesību aktiem, ja uzņēmējas dalībvalsts tiesību aktos reģistrētas partnerattiecības ir noteiktas kā līdzvērtīgas laulībai, un saskaņā ar uzņēmējas dalībvalsts attiecīgajos tiesību aktos paredzētajiem nosacījumiem;
- c) Savienības pilsoņa, kā arī viņa laulātā vai b) apakšpunktā definētā partnera tiešie pēcnācēji vecumā līdz 21 gadam, kuri ir tā apgādībā;
- d) Savienības pilsoņa, kā arī viņa laulātā vai b) apakšpunktā definētā partnera apgādībā esošie tiešie augšupējie radnieki;

[..].”

9. Direktīvas 2004/38 3. pants “Saņēmēji” ir izteikts šādi:

“1. Šo direktīvu piemēro visiem Savienības pilsoņiem, kas pārceļas uz dzīvi vai uzturas dalībvalstī, kurai tie nav valstiski piederīgi, un uz viņu ģimenes locekļiem atbilstīgi 2. panta 2. punkta definīcijai, kuri tos pavada vai pārceļas kopā ar tiem.

2. Neskarot attiecīgo personu brīvas pārvietošanās un uzturēšanās tiesības, kas tām var būt katrai atsevišķi, uzņēmēja dalībvalsts saskaņā ar saviem tiesību aktiem veicina šādu personu iecelšanu un uzturēšanos:

- a) visi pārējie ģimenes locekļi neatkarīgi no to valstiskās piederības, uz kuriem neattiecas 2. panta 2. punktā minētā definīcija un kuri ceļojuma sākuma valstī ir tā Savienības pilsoņa apgādībā vai dzīvo ar viņu vienā mājāsaimniecībā, kam ir sākotnējās uzturēšanās tiesības, vai arī gadījumā, kad nopietnu veselības apsvērumu dēļ ir noteikti vajadzīga Savienības pilsoņa ģimenes locekļa personiska kopšana;
- b) partneris, ar kuru Savienības pilsonim ir ilgstošas attiecības, tās pienācīgi apliecinot.

Uzņēmēja dalībvalsts sīki pārbauda personiskos apstākļus un pamato aizliegumu šīm personām iebraukt vai uzturēties.”

10. Direktīvas 2004/38 7. panta “Tiesības uzturēties ilgāk nekā trīs mēnešus” 1. un 2. punktā ir noteikts:

“1. Visiem Savienības pilsoņiem ir tiesības uzturēties citas dalībvalsts teritorijā ilgāk nekā trīs mēnešus, ja:

- a) viņi ir darba ņēmēji vai pašnodarbinātas personas uzņēmējā dalībvalstī; vai arī
- b) viņu līdzekļi ir pietiekami viņiem pašiem un viņu ģimenes locekļiem, lai nekļūtu par uzņēmējas dalībvalsts sociālās palīdzības sistēmas slogu uzturēšanās laikā, un viņiem ir visaptverošs veselības apdrošināšanas segums uzņēmējā dalībvalstī; vai arī
- c) – viņi ir reģistrēti privātā vai sabiedriskā iestādē, ko kreditē vai finansē uzņēmēja dalībvalsts, pamatojoties uz saviem tiesību aktiem vai administratīvo praksi, lai apmeklētu mācības, tostarp arodmācības, un
– viņiem ir visaptverošs veselības apdrošināšanas segums uzņēmējā dalībvalstī un viņi, iesniedzot deklarāciju vai pēc savas izvēles izmantojot līdzvērtīgus paņēmienus, pierāda attiecīgajai valsts iestādei, ka viņu līdzekļi ir pietiekami viņiem pašiem un viņu ģimenes locekļiem un ka viņi nekļūs par uzņēmējas dalībvalsts sociālās palīdzības sistēmas slogu uzturēšanās laikā; vai arī
- d) viņi ir ģimenes locekļi, kas pavada Savienības pilsoni vai ieceļo kopā ar Savienības pilsoni, kurš atbilst a), b) vai c) apakšpunktā minētajiem nosacījumiem.

2. Uzturēšanās tiesības, kas noteiktas 1. punktā, tiek attiecinātas arī uz ģimenes locekļiem, kas nav nevienas dalībvalsts pilsoņi, bet pavada Savienības pilsoni uzņēmējā dalībvalstī vai ieceļo kopā ar viņu, ja šis Savienības pilsonis atbilst 1. punkta a), b) vai c) apakšpunktā minētajiem nosacījumiem.”

B. Rumānijas tiesības

11. Saskaņā ar Civilkodeksa 259. panta 1. un 2. punktu:

“1. Laulība ir brīvprātīga savienība starp vīrieti un sievieti, kas noslēgta saskaņā ar nosacījumiem, kuri ir paredzēti likumā.

2. Vīrietim un sievietei ir tiesības stāties laulībā, lai izveidotu ģimeni.”

12. Saskaņā ar Civilkodeksa 277. panta 1., 2. un 4. punktu:

“1. Laulības starp viena dzimuma personām ir aizliegta.

2. Laulības starp viena dzimuma personām, ko ārvalstīs noslēguši Rumānijas pilsoņi vai ārvalstu pilsoņi, Rumānijā netiek atzītas. [..]

4. Joprojām ir piemērojami tiesību normu noteikumi par [Eiropas Savienības] dalībvalstu un Eiropas Ekonomikas zonas dalībvalstu pilsoņu brīvu pārvietošanos Rumānijas teritorijā.”

III. Pamatlietas fakti

13. *Relu Adrian Coman* ir Rumānijas pilsonis, kuram ir arī Amerikas Savienoto Valstu pilsonība. 2002. gada jūnijā Ņujorkā (Amerikas Savienotās Valstis) viņš satika ASV pilsoni *Robert Clabourn Hamilton*. ASV viņi nodzīvoja kopā no 2005. gada maija līdz 2009. gada maijam. Šajā laikā *R. A. Coman* apmetās uz dzīvi Briselē, lai strādātu Eiropas Parlamentā par deputāta palīgu, savukārt *R. C. Hamilton* palika Ņujorkā. Viņi salaulājās Briselē 2010. gada 5. novembrī.

14. 2012. gada martā *R. A. Coman* pārstāja strādāt Parlamentā un palika Briselē. 2012. gada decembrī *R. A. Coman* un viņa laulātais uzsāka administratīvos pasākumus Rumānijas administrācijā tādu dokumentu saņemšanai, kuri ir nepieciešami, lai *R. A. Coman* kopā ar savu laulāto, kurš nav Savienības pilsonis, varētu likumīgi strādāt un uzturēties Rumānijā ilgāk nekā trīs mēnešus.

15. Ar 2013. gada 11. janvāra vēstuli *Inspectoratul General pentru Imigrări* (Imigrācijas ģenerālinspekcija, Rumānija) viņu pieteikumu noraidīja. Tas uzskatīja, ka saskaņā ar Rumānijas tiesību aktos imigrācijas jomā un citās šajā jomā spēkā esošajās tiesību normās paredzētajiem nosacījumiem ASV pilsonim nevar tikt piešķirts pagaidu uzturēšanās tiesību pagarinājums ģimenes atkalapvienošanās nolūkā.

16. 2013. gada 28. oktobrī *R. A. Coman* un *R. C. Hamilton* kopā ar *Asociația Accept* cēla prasību par *Inspectoratul General pentru Imigrări* (Imigrācijas ģenerālinspekcija) lēmumu *Judecătoria Sectorului 5 București* (Bukarestes 5. iecirkņa pirmās instances tiesa, Rumānija).

17. Šīs lietas ietvaros viņi izvirzīja iebildi par Civillkodeksa 277. panta 2. un 4. punktā ietverto tiesību normu neatbilstību Konstitūcijai. Pēc viņu uzskata, laulību starp viena dzimuma personām, kas noslēgtas ārvalstī, neatzišana uzturēšanās tiesību īstenošanas nolūkos ir Rumānijas Konstitūcijas normu, ar kurām tiek aizsargātas tiesības uz intīmo dzīvi, ģimenes dzīvi un privāto dzīvi, kā arī normu par vienlīdzības principu pārkāpums.

18. 2015. gada 18. decembrī *Judecătoria Sectorului 5 București* (Bukarestes 5. iecirkņa pirmās instances tiesa) vērsās *Curtea Constituțională* (Konstitucionālā tiesa, Rumānija), lai tā lemj par minēto iebildi. Šī pēdējā minētā uzskatīja, ka izskatāmā lieta attiecas vienīgi uz tādas laulības seku atzišanu, kas starp Savienības pilsoni un viņa tā paša dzimuma laulāto, kurš ir trešās valsts valstspiederīgais, likumīgi noslēgta ārvalstī, saistībā ar tiesībām uz ģimenes dzīvi un tiesībām brīvi pārvietoties, skatot tās no diskriminācijas aizlieguma seksuālās orientācijas dēļ viedokļa. Šajā kontekstā tai ir šaubas par interpretāciju, kas sniedzama attiecībā uz vairākiem jēdzieniem, kuri ir izmantoti Direktīvā 2004/38, lasot tos kopā ar Hartu un Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk tekstā – “ECT”) neseno judikatūru saistībā ar tiesībām uz ģimenes dzīvi. Tādēļ tā nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai prejudiciālus jautājumus.

IV. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu un tiesvedība Tiesā

19. Tādējādi ar 2016. gada 29. novembra lēmumu, kas Tiesā reģistrēts 2016. gada 30. decembrī, *Curtea Constituțională* (Konstitucionālā tiesa) nolēma uzdot šādus prejudiciālus jautājumus:

“1) Vai termins “laulātais” Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunktā, lasot to kopā ar Hartas 7., 9., 21. un 45. pantu, ietver Eiropas Savienības pilsoņa tā paša dzimuma laulāto, kurš ieceļo no valsts, kas nav Eiropas Savienības dalībvalsts, un ar kuru pilsonis ir likumīgi salaulājies saskaņā ar citas dalībvalsts, ne uzņēmejas dalībvalsts tiesību aktiem?

- 2) Ja uz pirmo jautājumu tiek sniegta apstiprinoša atbilde, vai Direktīvas 2004/38 3. panta 1. punkts un 7. panta [2]. punkts³, lasot tos kopā ar Hartas 7., 9., 21. un 45. pantu, prasa, lai uzņēmēja dalībvalsts piešķirtu uzturēšanās tiesības savā teritorijā vai uz laikposmu, kas pārsniedz 3 mēnešus, Eiropas Savienības pilsoņa tā paša dzimuma laulātajam?
- 3) Ja uz pirmo jautājumu tiek sniegta noliedzoša atbilde, vai Eiropas Savienības pilsoņa tā paša dzimuma laulātais, kurš ieceļo no valsts, kas nav Eiropas Savienības dalībvalsts, un ar kuru pilsonis ir likumīgi salaulājies saskaņā ar citas dalībvalsts, ne uzņēmējas dalībvalsts tiesību aktiem, var tikt kvalificēts kā “visi pārējie ģimenes locekļi [..]” Direktīvas 2004/38 3. panta 2. punkta a) apakšpunkta izpratnē vai “partneris, ar kuru Savienības pilsonim ir ilgstošas attiecības, tās pienācīgi apliecinot,” Direktīvas 2004/38 3. panta 2. punkta b) apakšpunkta izpratnē, ar atbilstošu uzņēmējas valsts pienākumu atvieglot šai personai ieceļošanu un uzturēšanos, pat ja uzņēmēja dalībvalsts neatzīst laulības starp viena dzimuma personām, nedz arī paredz kādu citu alternatīvu juridiskas atzīšanas formu, kā, piemēram, reģistrētās partnerattiecības?
- 4) Ja uz trešo jautājumu tiek sniegta apstiprinoša atbilde, vai Direktīvas 2004/38 3. panta 2. punkts un 7. panta 2. punkts, lasot tos kopā ar Hartas 7., 9., 21. un 45. pantu, prasa, lai uzņēmēja dalībvalsts piešķirtu uzturēšanās tiesības savā teritorijā vai uz laikposmu, kas pārsniedz 3 mēnešus, Eiropas Savienības pilsoņa tā paša dzimuma laulātajam?”

20. Rakstveida apsvērumus iesniedza prasītāji pamatlietā, Rumānijas, Ungārijas, Nīderlandes un Polijas valdības, kā arī Eiropas Komisija.

21. Papildus visi šie lietas dalībnieki, izņemot Nīderlandes valdību, izteicās tiesas sēdē, kas notika 2017. gada 21. novembrī. Latvijas valdība un *Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării* [Valsts padome diskriminācijas novēršanai], kuras nebija iesniegušas rakstveida apsvērumus, arī varēja izteikt savus argumentus šajā tiesas sēdē.

V. Vērtējums

A. Par Direktīvas 2004/38 piemērojamību

22. Direktīvas 2004/38 3. panta 1. punktā personas, kas gūst labumu no šīs direktīvas, ir definētas kā “visi Savienības pilsoņi, kas pārceļas uz dzīvi vai uzturas *dalībvalstī, kurai tie nav valstiski piederīgi*, [kā arī] viņu ģimenes locekļi atbilstīgi 2. panta 2. punkta definīcijai, kuri tos pavada vai pārceļas kopā ar tiem”⁴.

23. Tātad pamatlietā *R. C. Hamilton* nevar atsaukties uz direktīvu savā labā. Proti, kā to īpaši skaidri ir nospriedusi Tiesa, “no Direktīvas 2004/38 noteikumu gramatiskās, sistēmiskās un teleoloģiskās interpretācijas izriet, ka tie neļauj pamatot trešo valstu valstspiederīgo, kas ir Savienības pilsoņa ģimenes locekļi, atvasinātās uzturēšanās tiesības šī pilsoņa pilsonības dalībvalstī”⁵.

3 Šķiet, ka otrā jautājuma formulējumā ir pieļauta pārrakstīšanās kļūda. Proti, iesniedzējtiesa šeit ir norādījusi Direktīvas 2004/38 7. panta 1. punktu. Tomēr, tā kā *R. C. Hamilton* ir trešās valsts pilsonis, šī tiesību norma nav piemērojama viņa situācijai, pretēji minētās direktīvas 7. panta 2. punktam. Turklāt tieši šī pēdējā minētā tiesību norma ir norādīta ceturtajā jautājumā.

4 Mans izcēlums.

5 Spriedums, 2014. gada 12. marts, *O. un B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 37. punkts). Skat. arī spriedumus, 2017. gada 10. maijs, *Chavez-Vilchez* u.c. (C-133/15, EU:C:2017:354, 53. punkts), un 2017. gada 14. novembris, *Lounes* (C-165/16, EU:C:2017:862, 33. punkts).

24. Tomēr Tiesa ir atzinusi, ka atvasinātās uzturēšanās tiesības noteiktos apstākļos varētu tikt pamatotas ar LESD 21. panta 1. punktu un ka šajā ziņā Direktīva 2004/38 būtu jāpiemēro pēc analogijas⁶.

25. Proti, ja trešās valsts valstspiederīgajam – Savienības pilsoņa ģimenes loceklim – nebūtu uzturēšanās tiesību dalībvalstī, kuras pilsonība ir Savienības pilsonim, [šis pilsonis] varētu tikt atturēts pamest šo valsti, lai strādātu darbu citas dalībvalsts teritorijā, tāpēc, ka nav pārliecības, ka viņš pēc atgriešanās izcelsmes dalībvalstī varēs turpināt ģimenes dzīvi, kas, iespējams, ir uzsākta uzņēmējā dalībvalstī⁷. Lai varētu izmantot šīs atvasinātās uzturēšanās tiesības, ir nepieciešams, lai Savienības pilsoņa uzturēšanās uzņēmējā dalībvalstī tomēr būtu pietiekami faktiska, lai viņš varētu izveidot vai nostiprināt ģimenes dzīvi šajā dalībvalstī⁸.

26. Tādējādi tagad ir atzīts, ka tad, “ja Savienības pilsonim, faktiski uzturoties uzņēmējā dalībvalstī saskaņā ar Direktīvas 2004/38 7. panta 1. un 2. punktā ietvertajiem nosacījumiem un ievērojot tos, ģimenes dzīve ir izveidojusies vai nostiprinājusies šajā pēdējā minētajā dalībvalstī, to tiesību lietderīgā iedarbība, kas attiecīgajam Savienības pilsonim izriet no LESD 21. panta 1. punkta, prasa, lai šī pilsoņa ģimenes dzīve uzņēmējā dalībvalstī varētu tikt turpināta, viņam atgriežoties dalībvalstī, kuras pilsonība viņam ir, piešķirot atvasinātās uzturēšanās tiesības attiecīgajam ģimenes loceklim, kas ir trešās valsts valstspiederīgais. Šādu atvasināto uzturēšanās tiesību neesamības gadījumā šis Savienības pilsonis varētu tikt atturēts pamest dalībvalstī, kuras pilsonis viņš ir, lai saskaņā ar LESD 21. panta 1. punktu īstenotu savas tiesības uzturēties citā dalībvalstī, tādēļ, ka viņš nav pārliecināts, ka izcelsmes dalībvalstī kopā ar saviem tuvajiem radniekiem varēs turpināt ģimenes dzīvi, kas tādējādi ir izveidota vai nostiprināta uzņēmējā dalībvalstī”⁹.

27. Šajā lietā, šķiet, ir skaidrs, ka *R. A. Coman* un *R. C. Hamilton* patiešām ir nostiprinājuši ģimenes dzīvi, ņemot vērā pirmā minētā, kas ir Savienības pilsonis, faktiski uzturēšanos Beļģijā. Proti, pēc tam, kad viņi četrus gadus bija nodzīvojuši kopā Ņujorkā un šajā gadījumā izveidojuši ģimenes dzīvi¹⁰, viņu attiecības neapšaubāmi ir tikušas nostiprinātas ar viņu laulību Briselē 2010. gada 5. novembrī.

28. Fakts, ka šajā pilsētā *R. C. Hamilton* nepārtraukti nav dzīvojis kopā ar *R. A. Coman*, man nešķiet tāds, kas viņu attiecībām var atņemt to faktisko raksturu. Proti, globalizētā pasaulē nereti pāris, no kura locekļiem viens strādā ārvalstī, ilgākā vai īsākā laikposmā nedala vienu un to pašu mājokli attāluma, kas šķir abas valstis, transporta līdzekļu pieejamības, otra laulātā nodarbinātības vai arī bērnu izglītības dēļ. Šī kopdzīves neesamība pati par sevi nevar ietekmēt pārbaudītu stabilu attiecību esamību – kā tas ir šajā lietā – un līdz ar to ģimenes dzīves esamību¹¹.

6 Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2014. gada 12. marts, *O. un B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 50. un 61. punkts); 2017. gada 10. maijs, *Chavez-Vilchez* u.c. (C-133/15, EU:C:2017:354, 54. un 55. punkts), un 2017. gada 14. novembris, *Lounes* (C-165/16, EU:C:2017:862, 46. un 61. punkts), kā arī saistībā ar Padomes Regulu (EEK) Nr. 1612/68 (1968. gada 15. oktobris) par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Kopienā (OV 1968, L 257, 2. lpp.) 2007. gada 11. decembra spriedumu *Eind* (C-291/05, EU:C:2007:771, 39. punkts).

7 Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2007. gada 11. decembris, *Eind* (C-291/05, EU:C:2007:771, 35., 36. un 45. punkts); 2012. gada 8. novembris, *Iida* (C-40/11, EU:C:2012:691, 70. punkts), kā arī 2014. gada 12. marts, *O. un B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 46. punkts). 1992. gadā Tiesa nosprieda, ka tiesības uz pārvietošanos un apmešanos uz dzīvi, kuras Savienības pilsonim ir atzītas Līgumos, “[nevarētu] efektīvi izmantot, ja šis pilsonis [var] tikt atturēts tās izmantot to šķēršļu dēļ, kuri viņa izcelsmes valstī ir radīti attiecībā uz viņa laulātā iecelšanu un uzturēšanos. Tieši tāpēc [Savienības] pilsoņa, kas ir izmantojis šīs tiesības, laulātajam, kad minētais pilsonis atgriežas savā izcelsmes valstī, ir jābūt vismaz tādām pašām iecelšanas un uzturēšanās tiesībām, kas viņam saskaņā ar [Savienības] tiesībām būtu bijušas gadījumā, ja viņa laulātais vai laulātā izvēlētos iecelt un uzturēties citā dalībvalstī” (spriedums, 1992. gada 7. jūlijs, *Singh*, C-370/90, EU:C:1992:296, 23. punkts). Attiecībā uz šīs judikatūras piemērošanu skat. arī spriedumu, 2002. gada 11. jūlijs, *Carpenter* (C-60/00, EU:C:2002:434, 38. un 39. punkts).

8 Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 12. marts, *O. un B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 51. punkts).

9 Spriedums, 2014. gada 12. marts, *O. un B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 54. punkts).

10 Saskaņā ar Tiesas judikatūru “trešo valstu pilsoņiem, kas ir Savienības pilsoņa ģimenes locekļi, no Direktīvas 2004/38 izriet tiesības pievienoties šim Savienības pilsonim uzņēmējā dalībvalstī, kurā šis minētais Savienības pilsonis ir uzsācis dzīvot *pirms vai pēc* ģimenes nodibināšanas” (spriedums, 2008. gada 25. jūlijs, *Metock* u.c., C-127/08, EU:C:2008:449, 90. punkts; mans izcēlums).

11 Šajā nozīmē skat. ECT, 2013. gada 7. novembris, *Vallianatos* u.c. pret Grieķiju, CE:ECHR:2013:1107JUD002938109, 73. punkts; ECT, 2015. gada 21. jūlijs, *Oliari* u.c. pret Itāliju, CE:ECHR:2015:0721JUD001876611, 169. punkts, kā arī ECT, 2016. gada 23. februāris, *Pajić* pret Horvātiju, CE:ECHR:2016:0223JUD006845313, 65. punkts. *R. A. Coman* un *R. C. Hamilton* pāra dzīves realitāte pirms tās “nostiprināšanas” Savienības dalībvalstī ļauj nošķirt viņu situāciju no situācijām, kuras ir 2014. gada 12. marta sprieduma *O. un B.* (C-456/12, EU:C:2014:135) pamatā.

29. Tādējādi jautājumi, kurus ir uzdevusi iesniedzējtiesa, joprojām ir atbilstoši, jo lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu minēto tiesību normu interpretācija var būt noderīga, lai izspriestu lietu, ko izskata *Curtea Constituțională* (Konstitucionālā tiesa).

B. Par pirmo prejudiciālo jautājumu

30. Pirmajā jautājumā iesniedzējtiesa jautā, vai jēdziens “laulātais”, kas ir izmantots Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunktā, lasot to kopā ar Hartas 7., 9., 21. un 45. pantu, attiecas uz trešās valsts valstspiederīgo, kam ir tāds pats dzimums kā Savienības pilsonim, ar kuru viņš ir likumīgi salaulājies saskaņā ar citas dalībvalsts, kas nav uzņēmēja dalībvalsts, tiesību aktiem.

31. Lietas dalībnieki, kuri ir iesnieguši apsvērumus, piedāvā divas pilnīgi pretējas atbildes. Prasītāji pamatlietā, Nīderlandes valdība un Komisija uzskata, ka Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunkts ir jāinterpretē autonomi un vienveidīgi. Saskaņā ar šo interpretāciju uz trešās valsts valstspiederīgo, kam ir tāds pats dzimums kā Savienības pilsonim, ar kuru viņš ir likumīgi salaulājies saskaņā ar dalībvalsts tiesībām, būtu attiecināms jēdziens “laulātais”. Turpretī Rumānijas, Latvijas, Ungārijas un Polijas valdības uzskata, ka šis jēdziens neietilpst Savienības tiesībās un tas ir jādefinē saistībā ar uzņēmējas dalībvalsts tiesību aktiem.

32. Man šķiet, ka šis pēdējais minētais apgalvojums nav atbalstāms. Gluži pretēji – es uzskatu, ka ir jāsniedz autonoma interpretācija un ka tā liek aplūkot jēdzienu “laulātais” Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunkta izpratnē neatkarīgi no tās personas dzimuma, kas ir salaulājusies ar Savienības pilsoni.

1. Par jēdziena “laulātais” autonomu interpretāciju

33. Lai gan Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta b) apakšpunktā par reģistrētām partnerattiecībām ir atsauce uz “uzņēmējas dalībvalsts attiecīgajos tiesību aktos paredzētajiem nosacījumiem”, šīs direktīvas 2. panta 2. punkta a) apakšpunktā nav nevienas norādes uz dalībvalstu tiesībām, lai noteiktu “laulātā” statusu.

34. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru gan no Savienības tiesību vienveidīgas piemērošanas prasības, gan no vienlīdzības principa prasības izriet, ka Savienības tiesību norma, kurā tās satura un piemērošanas jomas noskaidrošanai nav nevienas tiešas norādes uz dalībvalstu tiesībām, parasti visā Savienībā ir interpretējama autonomi un vienveidīgi¹². Šī interpretācija ir veicama, ņemot vērā ne tikai šīs tiesību normas formulējumu, bet arī tās kontekstu un attiecīgā tiesiskā regulējuma mērķi¹³.

35. Šī metodoloģija skaidri ir izmantota Direktīvas 2004/38 ietvaros; es neredzu iemeslu no tās atkāpties, lai interpretētu jēdzienu “laulātais”¹⁴.

36. Protams, ir atzīts, ka tiesību akti par civiltāvokli ietilpst dalībvalstu kompetencē un Savienības tiesības šo kompetenci neaizskar¹⁵. Tomēr šajā ziņā ir jāsniedz divas piezīmes.

¹² Daudzu piemēru starpā skat. spriedumu, 2016. gada 18. oktobris, *Nikiforidis* (C-135/15, EU:C:2016:774, 28. punkts un tajā minētā judikatūra).

¹³ Attiecībā uz neseniem piemērošanas gadījumiem skat. spriedumus, 2017. gada 18. maijs, *Hummel Holding* (C-617/15, EU:C:2017:390, 22. punkts), un 2017. gada 27. septembris, *Nintendo* (C-24/16 un C-25/16, EU:C:2017:724, 70. punkts).

¹⁴ Attiecībā uz jēdzienu “likumīgi [...] uzturējušies”, kas ir izmantots Direktīvas 2004/38 16. panta 1. punkta pirmajā teikumā, skat. spriedumu, 2011. gada 21. decembris, *Ziolkowski* un *Szeja* (C-424/10 un C-425/10, EU:C:2011:866, 31.–34. punkts). Skat. arī ģenerāladvokāta Ī. Bota [Y. Bot] secinājumus lietā *Rahman* u.c. (C-83/11, EU:C:2012:174, 39. punkts) un ģenerāladvokāta P. Mengoci [P. Mengozzi] secinājumus lietā *Reyes* (C-423/12, EU:C:2013:719, 29. punkts).

¹⁵ Šajā nozīmē skat. spriedumus, *Römer* (C-147/08, EU:C:2011:286, 38. punkts); 2013. gada 12. decembris, *Hay* (C-267/12, EU:C:2013:823, 26. punkts); 2008. gada 1. aprīlis, *Maruko* (C-267/06, EU:C:2008:179, 59. punkts), kā arī 2016. gada 24. novembris, *Parris* (C-443/15, EU:C:2016:897, 58. punkts).

37. Pirmkārt, saskaņā ar pastāvīgo un transversālo judikatūru dalībvalstīm sava kompetence ir jāīsteno, ievērojot Savienības tiesības¹⁶. Jautājumos par personu civilstāvokli netiek piemērota atkāpe no šī noteikuma, jo Tiesa skaidri ir nospriedusi, ka, īstenojot šo kompetenci, ir jāievēro noteikumi, kas attiecas uz nediskriminācijas principu¹⁷.

38. Otrkārt, juridiskā problēma, kas ir strīda pamatlietā centrā, ir nevis problēma par laulības starp viena dzimuma personām legalizāciju, bet gan problēma, kas ir saistīta ar Savienības pilsoņa brīvu pārvietošanos. Lai gan dalībvalstīm ir brīvība paredzēt vai neparedzēt vienāda dzimuma personu laulību savā iekšējā tiesību sistēmā¹⁸, Tiesa ir nospriedusi, ka situācijai, kura tiek regulēta tiesību aktos, kas *a priori* ietilpst dalībvalstu kompetencē, var būt “raksturīga saikne ar Savienības pilsoņa pārvietošanās brīvību un, lai šī brīvība netiktu aizskarta, netiek pieļauts, ka [trešās valsts] valstspiederīgajiem tiek atteiktas ieceļošanas un uzturēšanās tiesības dalībvalstī, kurā dzīvo šis pilsonis”¹⁹.

39. Laulības – kas tiek izprasta vienīgi kā vīrieša un sievietes savienība – iekļaušana atsevišķās valstu konstitūcijās²⁰ nevar mainīt šo pieeju.

40. Proti, ja būtu jāuzskata, ka uzskati par laulību skar atsevišķu dalībvalstu nacionālo identitāti – ko skaidri nav apgalvojusi neviena no dalībvalstīm, kuras iesniegušas rakstveida apsvērumus, bet ir norādījusi vienīgi Latvijas valdība 2017. gada 21. novembra tiesas sēdē, – pienākums ievērot šo identitāti, kas ietverts LES 4. panta 2. punktā, nevar tikt uztverts neatkarīgi no lojālas sadarbības pienākuma, kurš ir norādīts šīs pašas tiesību normas 3. punktā. Atbilstoši šim pienākumam dalībvalstīm ir jānodrošina to pienākumu izpilde, kas izriet no Līgumiem vai no Savienības iestāžu aktiem.

41. Šajā lietā iesniedzējtiesas uzdotie jautājumi iekļaujas vienīgi Direktīvas 2004/38 piemērošanas kontekstā. Tādēļ ir tikai jāprecizē tā pienākuma tvērums, kas izriet no Savienības tiesību akta. Līdz ar to ar jēdziena “laulātais” interpretāciju, kas aprobežojas ar Direktīvas 2004/38 par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā piemērošanas jomu, netiks apšaubīta pašreizējā dalībvalstu brīvība attiecībā uz laulības starp viena dzimuma personām legalizāciju²¹.

42. Turklāt – kā es izklāstīšu analizē, kas attiecas uz Direktīvas 2004/38 kontekstu un mērķiem, – ar jēdzienu “laulātais” saistītās pamattiesības arī nepieļauj interpretāciju, kas homoseksuālam(-ai) Savienības pilsonim(-ei) var liegt vai var padarīt grūtāku to, ka viņu pavada persona, ar kuru viņš (vai viņa) ir stājies(-usies) laulībā.

16 Pilsonības jomā attiecībā uz personu uzvārdiem skat. spriedumu, 2003. gada 2. oktobris, *Garcia Avello* (C-148/02, EU:C:2003:539, 25. punkts); tiešo nodokļu jomā – spriedumu, 1995. gada 14. februāris, *Schumacker* (C-279/93, EU:C:1995:31, 21. punkts), kā arī saistībā ar krimināllietām – spriedumu, 1999. gada 19. janvāris, *Calfa* (C-348/96, EU:C:1999:6, 17. punkts).

17 Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2008. gada 1. aprīlis, *Maruko* (C-267/06, EU:C:2008:179, 59. punkts), un 2016. gada 24. novembris, *Parris* (C-443/15, EU:C:2016:897, 58. punkts).

18 Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2016. gada 24. novembris, *Parris* (C-443/15, EU:C:2016:897, 59. punkts).

19 Spriedums, 2012. gada 8. novembris, *Lida* (C-40/11, EU:C:2012:691, 72. punkts). Šajā lietā runa bija par tiesisko regulējumu attiecībā uz tādu trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanas un uzturēšanās tiesībām, kuri neietilpst Padomes Direktīvas 2003/109/EK (2003. gada 25. novembris) par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji (OV 2004, L 16, 44. lpp.), vai Direktīvas 2004/38 piemērošanas jomā.

20 Runa ir par Bulgārijas Republiku, Latvijas Republiku, Lietuvas Republiku un Polijas Republiku.

21 Pārdomas, kuras formulējusi *Silvia Pfeiff* padziļinātā pētījumā par “personiskā statusa pārnēsāmību”, ir attiecināmas uz Direktīvas 2004/38 iedarbību. Pēc šīs autore domām, “galvenais arguments, kas ir izvirzīts pret homoseksuālas laulības atzīšanu, skar vēlmi aizsargāt tradicionālo laulību. Tomēr ārvalstī noslēgtas homoseksuālas laulības atzīšana tieši neapdraud tradicionālo laulību atrašanās valstī. Tā neliedz heteroseksuāliem pāriem stāties laulībā. Tāpat tā neļauj vienāda dzimuma pāriem stāties laulībā uzņēmējā valstī. Līdz ar to ārvalstī noslēgtas homoseksuālas laulības atzīšanas iedarbība skar tikai attiecīgos pārus un neapdraud virsstruktūru” (Pfeiff, S., *La portabilité du statut personnel dans l'espace européen*, Bruylant, Coll. Europe(s), 2017, it īpaši Nr. 636, 572. lpp.; mans izcēlums).

2. Par jēdzienu “laulātais” Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunkta izpratnē

43. Tātad termina “laulātais”, kas ir izmantots Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunktā, interpretācija ir jāveic, ņemot vērā tiesību normas formulējumu, tās kontekstu un Direktīvā 2004/38 izvirzīto mērķi.

a) Par Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunkta formulējumu un struktūru

44. Direktīvā 2004/38 nav definēts termins “laulātais”, kas tajā ir lietots vairākkārt, tostarp 2. panta 2. punkta a) apakšpunktā.

45. Tomēr Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta struktūra apvienojumā ar šīs pašas direktīvas 3. panta 2. punkta b) apakšpunktu ļauj apgalvot, ka jēdziens “laulātais” ietver atsauci uz jēdzienu “laulība”.

46. Proti, papildus tiešajiem pēcnācējiem un tiešajiem augšupējiem radniekiem, kuri ir minēti Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta c) un d) apakšpunktā, “ģimenes locekļi” Direktīvas 2004/38 izpratnē ir laulātais un partneris, ar ko Savienības pilsonis ir noslēdzis reģistrētas partnerattiecības. Direktīvas 2004/38 3. panta 2. punkta b) apakšpunktā personām, kuras gūst labumu no direktīvas, ir pievienots “partneris, ar kuru Savienības pilsonim ir ilgstošas attiecības, tās pienācīgi apliecinot”.

47. Šie trīs gadījumi noteikti attiecas uz dažādām situācijām no visierobežojošākās līdz viselastīgākajai no juridiskā viedokļa, jo citādi tiem nebūtu nozīmes. Tā kā vienkāršas attiecības, ārpus jebkādam juridiskām saistībām, ir paredzētas Direktīvas 2004/38 3. pantā un reģistrētu partnerattiecību esamība ir norādīta direktīvas 2. panta 2. punkta b) apakšpunktā, termins “laulātais” aptver juridiski iespējamo trešo un pēdējo gadījumu, proti, attiecības, kas balstītas uz laulību²².

48. Turklāt Tiesa netieši, bet noteikti Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunktā izmantoto terminu “laulātais” jau ir saistījusi ar laulību. Proti, 2008. gada 25. jūlija spriedumā *Metock* u.c. (C-127/08, EU:C:2008:449) Tiesa ir nospriedusi, ka Direktīvas 2004/38 3. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka “uz trešās valsts pilsoni, kas ir tāda *Savienības pilsoņa laulātais*, kurš uzturas dalībvalstī, kuras pilsonības viņam nav, un kas pavada vai pievienojas šim Savienības pilsonim, ir attiecināmas minētās direktīvas normas *neatkarīgi no viņu laulības noslēgšanas vietas un datuma*, kā arī neatkarīgi no tā, kādā veidā šis trešās valsts pilsonis ir iebraucis uzņēmējā dalībvalstī”²³.

49. Tādējādi, lai gan ir skaidrs, ka termins “laulātais”, kas ir izmantots Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunktā, norāda uz laulību, tas ir neitrāls no dzimuma viedokļa un attiecībā uz to nav nozīmes vietai, kur laulība ir tikusi noslēgta.

50. Laulības noslēgšanas vietas ietekmes neesamība *a contrario* ir apstiprināta ar Savienības likumdevēja izvēli skaidri atsaukties uz uzņēmējas dalībvalsts tiesībām attiecībā uz reģistrētu partnerattiecību gadījumu. Šo atšķirību var viegli izskaidrot ar apstākli, ka laulības tiesiskajam institūtam piemīt zināms universālums – vismaz šķietams – saistībā ar tiesībām un pienākumiem, kas

22 Precīzāk, vēl būtu iespējams nošķirt brīvu savienību no situācijas, kad pāris ir noslēdzis privāttiesību līgumu, lai regulētu savas attiecības (šajā ziņā skat. Franq, St., “Nouvelles formes de relation de couple, mariage entre personnes de même sexe, partenariat enregistré, pacs, etc.”, no: *Actualités du contentieux familial international*, Larcier, 2005, 253.–281. lpp., it īpaši 255. un 256. lpp.). Man šķiet, ka saistībā ar Direktīvu 2004/38 šie abi gadījumi tomēr ietilpst 3. panta 2. punkta b) apakšpunkta piemērošanas jomā.

23 Sprieduma 99. punkts un tā rezolutīvās daļas 2) punkts, mans izcēlums. Skat. arī spriedumu, 1986. gada 17. aprīlis, *Reed* (59/85, EU:C:1986:157). Šajā spriedumā saistībā ar jēdziena “laulātais” interpretāciju tiesību akta, kas bija senāks par Direktīvu 2004/38 (proti, Regulu (EEK) Nr. 1612/68), izpratnē Tiesa ir nospriedusi ka, “izmantojot vārdu “laulātais”, šajā regulā [bija] paredzētas vienīgi attiecības, kas pamatotas ar laulību, izslēdzot attiecības saistībā ar “partneri, kuram ir stabils attiecības” (15. punkts).

ar to tiek piešķirti laulātajiem, savukārt tiesību akti par “partnerattiecībām” ir dažādi un atšķiras ar to piemērojamību personām un materiālo piemērošanas jomu, kā arī ar to tiesiskajām sekām²⁴. Turklāt Savienības likumdevējs ir paredzējis Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta b) apakšpunkta piemērošanu reģistrētām partnerattiecībām, kas ir “līdzvērtīgas laulībai”²⁵.

51. Savukārt Direktīvas 2004/38 sagatavošanas darbi ļauj apstiprināt izraudzītā vārda neitralitātes apzināto raksturu. Proti, lai gan terminu “laulātais” bez citām norādēm Komisija jau bija izmantojusi savā sākotnējā priekšlikumā²⁶, Parlaments vēlējas, lai tas, ka nav svarīgs personas dzimums, tiktu minēts, pievienojot vārdus “neatkarīgi no dzimuma atbilstoši šajā jomā piemērojamajiem valsts tiesību aktiem”²⁷. Tomēr Eiropas Savienības Padome vilcinājās izvēlēties tādu termina “laulātais” definīciju, kurā skaidri tiktu ietverti tā paša dzimuma laulātie, jo tolaik tikai divas dalībvalstis bija pieņēmušas tiesību aktus, kuros bija atļauta laulība starp viena dzimuma personām, un Tiesa arī jau bija varējusi konstatēt, ka laulības definīcija, kuru tolaik bija vispārīgi pieņēmušas dalībvalstis, paredzēja savienību starp divām pretēja dzimuma personām²⁸. Pamatojoties uz Padomes bažām, Komisija deva priekšroku tam, ka “tās priekšlikumā laulātā jēdziens principā jāsaprot tikai kā pretējā dzimuma laulātais, *izņemot turpmāko attīstību*”²⁹.

52. Tādējādi man šķiet, ka no šiem sagatavošanas darbiem neizriet neviens arguments par labu vienam vai otram apgalvojumam. Proti, nav strīda par to, ka Savienības likumdevējs pilnībā apzinājis domstarpības, kas varētu rasties saistībā ar termina “laulātais”, kurš nav citādi definēts, interpretāciju. Taču tas nav vēlējis precizēt šo jēdzienu, ne lai to ierobežotu tikai attiecībā uz heteroseksuālu laulību, ne, gluži pretēji, lai paredzētu laulību starp viena dzimuma personām – Komisijai tomēr skaidri uzsverot attīstības iespēju šajā jautājumā. Šī Komisijas atruna ir būtiska. Tā izslēdz to, ka jēdziena “laulātais” saturs un piemērošanas joma ir galīgi nemainīga un attiecībā pret sabiedrības attīstību noslēgta³⁰.

24 Šie kritēriji ļauj nošķirt vismaz piecas reģistrētu partnerattiecību kategorijas Savienībā. Šajā ziņā Goossens, E., “Different regulatory regimes for registered partnership and marriage: out-dated or indispensable?”, no: *Confronting the frontiers of family and succession law: liber amicorum Walter Pintens*, 1. sēj., Intersentia, *Slp* izd., 2012, 633.–650. lpp., it īpaši 634.–638. lpp.

25 Tomēr pašlaik es šaubos par šīs atsaucē uz uzņēmējas dalībvalsts tiesībām spēkā esamību, un tas tā ir jo vairāk tāpēc, ka tā neapstrīdami ir saistīta ar Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta b) apakšpunkta piemērošanas jomas ierobežošanu tikai attiecībā uz reģistrētām partnerattiecībām, kas ir līdzvērtīgas laulībai. Proti, ECT ļoti skaidri ir nospriedusi, ka Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, kas parakstīta Romā, 1950. gada 4. novembrī (turpmāk tekstā – “ECPAK”), 8. pantā ECPAK līgumslēdzējam valstīm ir noteikts pienākums homoseksuāliem pāriem piedāvāt iespēju saņemt sava pāra tiesisku atzīšanu un juridisku aizsardzību. Konkrēti tas nozīmē, ka valsts, kas ir paredzējusi laulību heteroseksuāliem pāriem, neiedibinot reģistrētas partnerattiecības, kas būtu pieejamas homoseksuāliem pāriem, pārkāpj ECPAK 8. panta un līdz ar to Hartas 7. panta prasības (šajā nozīmē skat. ECT, 2015. gada 21. jūlijs, *Oliari* u.c. pret Itāliju, CE:ECHR:2015:0721JUD001876611). Proti, saskaņā ar Hartas 52. panta 3. punktu tiesību, kuras atbilst ECPAK garantētajām tiesībām, nozīme un apjoms ir tāds pats kā ECPAK noteiktajām tiesībām. Taču saskaņā ar paskaidrojumiem attiecībā uz Pamattiesību hartu – kurus atbilstoši Hartas 52. panta 7. punktam “Savienības [...] ties[ām ir] pienācīgi [jā]ievēro” – tiesības, kas garantētas ar Hartas 7. pantu, atbilst tām tiesībām, ko garantē ECPAK 8. pants. Tādējādi šo pirmo tiesību nozīme un darbības joma ir tāda pati kā otrajām minētajām tiesībām.

26 Skat. 2. panta 2. punkta a) apakšpunktu priekšlikumā Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā (COM(2001) 257, galīgā redakcija, OV 2001, C 270 E, 150. lpp.).

27 Skat. Eiropas Parlamenta 2003. gada 23. janvāra Ziņojumu par priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā (A5-0009/2003).

28 Skat. Kopīgo nostāju (EK) Nr. 6/2004, ko Padome ir pieņēmusi 2003. gada 5. decembrī, lai pieņemtu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2004/.../EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK (OV 2004, C 54 E, 28. lpp.). Lai gan Padome neprecizē judikatūru, uz kuru tā ir atsaukusies, Komisija savā grozītajā priekšlikumā Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā (COM(2003) 199, galīgā redakcija) atsaucas uz 2001. gada 31. maija spriedumu *D.* un *Zviedrija/Padome* (C-122/99 P un C-125/99 P, EU:C:2001:304, 34. punkts).

29 Skat. grozīto priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā (COM(2003) 199, galīgā redakcija, 11. lpp.). Mans izcēlums.

30 Šis risks un, vispārīgāk, grūtības noteikt likumdevēja nodomu papildus izraisa to, ka vēsturiskajai interpretācijai tiek piešķirta sekundāra nozīme. Šajā nozīmē skat. Titshaw, Sc., “Same-sex Spouses Lost in Translation? How to Interpret “Spouse” in the E.U. Family Migration Directives”, *Bodson University International Law Journal*, 2016, 34:45. sēj., 45.–112. lpp., it īpaši 76.–78. lpp.

53. Tādējādi no šīs pirmās pārbaudes izriet, ka Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunkta formulējums ir neitrāls. Šī likumdevēja izvēle ļauj interpretēt jēdzienu “laulātais” neatkarīgi no laulības noslēgšanas vietas un jautājuma par attiecīgo personu dzimumu. Direktīvas 2004/38 konteksts un mērķis apstiprina šo interpretāciju.

b) Par Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunkta kontekstu

54. Kad tika pieņemta Direktīva 2004/38, tikai divās Savienības dalībvalstīs – Beļģijas Karalistē un Nīderlandes Karalistē – bija tiesību akti, kuros bija ļauts noslēgt laulību starp viena dzimuma personām. Kā esmu norādījis iepriekš, šim apstāklim ir bijusi nozīme attiecībā uz Padomes izvēli neņemt vērā Parlamenta grozījuma priekšlikumu par labu skaidrākam Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunkta formulējumam.

55. Tomēr man šķiet, ka ir jāņem vērā attīstība, ko tolaik savā grozītajā priekšlikumā bija paredzējusi Komisija. Būtu jāpiebilst, ka jēdziens “laulātais” arī ir cieši saistīts ar vairākām pamattiesībām; tā sistēmiskā interpretācija nevar būt noslēgta.

1) Par jēdziena “laulātais” interpretāciju, kas laika gaitā attīstās

56. Kā vairākiem ģenerālvokātiem jau ir bijusi iespēja apgalvot, Savienības tiesības ir jāinterpretē, “ņemot vērā apstākļus, kādi tie ir mūsdienās”³¹, t.i., ņemot vērā “mūsdienu realitāti”³² Savienībā. Proti, tiesības nevar būt “izolētas no sociālās realitātes un nedrīkst nepielāgoties šai realitātei cik vien ātri iespējams. Citādi rastos risks uzspiest novecojušus viedokļus un tādējādi uzņemties statistu lomu”³³. Bez šaubām tas tā ir it īpaši jomās, kuras skar sabiedrību. Kā paskaidrojis ģenerālvokāts L. A. Hēlhuds [*L. A. Geelhoed*], “ja Tiesa neņemtu vērā šo attīstību, pastāvētu risks, ka attiecīgās tiesību normas daļēji zaudētu savu iedarbību”³⁴. Kā norādījusi pati Tiesa, Savienības tiesību norma ir jāinterpretē atbilstoši tās attīstības stāvoklim laikā, kad aplūkojamā norma jāpiemēro³⁵.

57. Tieši tāpēc risinājums, kuru Tiesa ir izmantojusi 2001. gada 31. maija spriedumā *D* un *Zviedrija/Padome* (C-122/99 P un C-125/99 P, EU:C:2001:304), kurā noteikts, ka “termiņš “laulātais” saskaņā ar definīciju, ko vispārīgi pieņēmušas dalībvalstis, nozīmē savienību starp divām pretēja dzimuma personām”³⁶, mūsdienās man šķiet novecojis.

58. Proti, lai gan 2004. gada beigās tikai divās dalībvalstīs bija atļauta laulība starp viena dzimuma personām, kopš tā laika vēl vienpadsmit dalībvalstis ir grozījušas savus tiesību aktus šajā ziņā, un vēlākais 2019. gada 1. janvārī homoseksuāla laulība būs iespējama arī Austrijā³⁷. Šī homoseksuālas laulības juridiskā atzišana tikai atspoguļo sabiedrības vispārējo attīstību attiecībā uz šo jautājumu. Statistikas pētījumi to apstiprina³⁸; laulības starp viena dzimuma personām atļaušana, izmantojot

31 Šajā nozīmē skat. ģenerālvokāta N. Vāla [*N. Wahl*] secinājumus lietā *Haralambidis* (C-270/13, EU:C:2014:1358, 52. punkts).

32 Šajā nozīmē skat. ģenerālvokāta M. Špunara [*M. Szpunar*] secinājumus lietā *McCarthy* u.c. (C-202/13, EU:C:2014:345, 63. punkts).

33 Ģenerālvokāta K. Tezauro [*C. Tezauro*] secinājumi lietā *P./S.* (C-13/94, EU:C:1995:444, 9. punkts).

34 Ģenerālvokāta L. A. Hēlhuda secinājumi lietā *Baumbast* un *R* (C-413/99, EU:C:2001:385, 20. punkts).

35 Skat. spriedumu, 1982. gada 6. oktobris, *Cilfit* u.c. (283/81, EU:C:1982:335, 20. punkts).

36 34. punkts, mans izcēlums.

37 Ar 2017. gada 4. decembra spriedumu (G 258-259/2017-9) Austrijas Konstitucionālā tiesa atcēla Civill kodeksa normas, ar kurām tiesības stāties laulībā ir ierobežotas, tās attiecinot vienīgi uz heteroseksuāliem pāriem, un turklāt nosprieda, ka, ja likumdevējs pirms šī datuma nerīkosies, laulība starp viena dzimuma personām būs iespējama, sākot no 2019. gada 1. janvāra. Dalībvalstis, kuras jau ir grozījušas savus tiesību aktus, hronoloģiskā secībā ir: Nīderlandes Karaliste, Beļģijas Karaliste, Spānijas Karaliste, Zviedrijas Karaliste, Portugāles Republika, Dānijas Karaliste, Francijas Republika, Apvienotā Karaliste (izņemot Ziemeļīriju), Luksemburgas Lielhercogiste, Īrijas Republika, Somijas Republika, Vācijas Federatīvā Republika un Maltas Republika.

38 Ja 2006. gadā 44 % no aptaujātajiem dalībvalstu iedzīvotājiem izteicās par labu laulībai starp viena dzimuma personām (skat. *Standard Eurobarometer* 66, 2006. gada rudens, 43. lpp.), mazāk nekā pēc desmit gadiem šis skaitlis bija palielinājies līdz 61 % (skat. *Special Eurobarometer* 437, “Discrimination in the EU in 2015”, 12. lpp.).

tautas nobalsošanu Īrijā, to arī ilustrē³⁹. Lai gan vēl aizvien pastāv atšķirīgi uzskati šajā jautājumā arī Savienībā⁴⁰, tomēr attīstība ir daļa no vispārējās virzības. Proti, visos kontinentos tagad ir sastopama šāda veida laulība⁴¹. Tādēļ runa ir nevis par apstākli, kas ir saistīts ar specifisku kultūru vai vēsturi, bet gan, gluži pretēji, par apstākli, kas atbilst ģimeņu daudzveidības vispārējai atzišanai⁴².

2) Par pamattiesībām saistībā ar jēdzienu “laulātais”

59. Jēdziens “laulātais” Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunkta izpratnē obligāti ir saistīts ar ģimenes dzīvi un līdz ar to ar aizsardzību, kas tai piešķirta Hartas 7. pantā. Tādēļ šī panta darbības joma ir jāņem vērā sistēmiskajā interpretācijā⁴³. Šajā ziņā nevar neņemt vērā ECT judikatūras attīstību.

60. Proti, saskaņā ar Hartas 52. panta 3. punktu tiesību, kuras atbilst ECPAK garantētajām tiesībām, nozīme un apjoms ir tāds pats kā minētajā Konvencijā noteiktajām tiesībām. Taču saskaņā ar paskaidrojumiem attiecībā uz Pamattiesību hartu – kurus “Savienības [...] ties[ām ir] pienācīgi [jā]ievēro”⁴⁴ – tiesības, kas garantētas ar Hartas 7. pantu, atbilst tām tiesībām, ko garantē ECPAK 8. pants. Tādējādi šo pirmo tiesību nozīme un darbības joma ir tāda pati kā otrajām minētajām tiesībām⁴⁵.

61. ECT judikatūras attīstība attiecībā uz ECPAK 8. pantu ir nozīmīga.

39 Jautājums, vai būtu jāgroza konstitūcija, lai tajā iekļautu to, ka saskaņā ar likumu laulību varētu noslēgt divas personas neatkarīgi no dzimuma, tika uzdots Īrijā 2015. gada 22. maija tautas nobalsošanā. No 1 935 907 balsotājiem 1 201 607 personas tika balsojušas par šo priekšlikumu, proti, 62,07 % (skat. rezultātus, kuri publicēti 2015. gada 26. maija *Iris Oifigiúil*, Nr. 42, 1067.–1069. lpp.: www.irisioifigiuil.ie/archive/2015/may/Ir260515.PDF).

40 Piemēram, pretēji Īrijai, laulība starp viena dzimuma personām tika noraidīta tautas nobalsošanā Horvātijā 2013. gada 1. decembrī.

41 Ja vien neklūdus, laulība starp viena dzimuma personām pašlaik ir tikusi atļauta likumdošanas ceļā Kanādā (*Civil Marriage Act*, S.C. 2005, c. 33); Jaunzēlandē (*Marriage (Definition of Marriage) Amendment Act 2013*, 2013 N° 20); Dienvidāfrikā (*Civil Union Act*, 2006, Act N° 17 of 2006); Argentīnā (*Ley 26.618 (Ley de Matrimonio Igualitario)*); Urugvajā (*Ley N° 19.075, Matrimonio Igualitario*) un Brazīlijā (*Resolução n° 175, de 14 de maio de 2013 do Conselho Nacional de Justiça*) un judikatūras ceļā Meksikā (*Cour suprême* [Augstākā tiesa] 2015. gada 3. jūnija spriedums Nr. 155/2015), Amerikas Savienotajās Valstīs (Augstākās tiesas 2015. gada 26. jūnija spriedums, “Obergefell et al. v. Hodges, Director, Ohio Department of Health, et al.”, 576 U.S. (2015)), Kolumbijā (Konstitucionālās tiesas 2016. gada 28. aprīļa spriedums SU-214/16, lieta T 4167863 AC) un Taivānā (Ķīnas Republikas (Taivāna) Konstitucionālās tiesas 2017. gada 24. maija spriedums, *J. Y. Interpretācija* Nr. 748 par *Huei-Tai-12674* un *Huei-Tai-12771* konsolidētajiem pieteikumiem).

42 Papildus trīspadsmit dalībvalstīm, kuras ir legalizējušas homoseksuālu laulību, deviņās citās dalībvalstīs ir paredzētas reģistrētas partnerattiecības, kas pieejamas tā paša dzimuma pāriem. Runa ir par Čehijas Republiku, Igaunijas Republiku, Grieķijas Republiku, Horvātijas Republiku, Itālijas Republiku, Kipras Republiku, Ungārijas Republiku, Austrijas Republiku (kā norādīts iepriekš, tur turklāt, sākot no vēlākais 2019. gada 1. janvāra būs atļauta homoseksuāla laulība), un Slovēnijas Republiku. Lai arī pastāv pozitīvs pienākums, kas izriet no ECPAK 8. panta – un tādējādi no Hartas 7. panta – piedāvāt homoseksuāliem pāriem iespēju saņemt sava pāra tiesisku atzišanu un juridisku aizsardzību (skat. ECT, 2015. gada 21. jūlijs, *Oliari* u.c. pret Itāliju, CE:ECHR:2015:0721JUD001876611, 185. punkts), šīs dalībvalstis nepastāv neviena tā paša dzimuma pāru oficiālas un juridiskas atzišanas forma (Bulgārijas Republika, Latvijas Republika, Lietuvas Republika, Polijas Republika, Rumānija un Slovākijas Republika).

43 Direktīvas 2004/38 preambulas 31. apsvērumā skaidri ir atgādināts, ka direktīvā ir ievērotas pamattiesības un brīvības, kas ir atzītas Hartā. Iesniedzējtiesa norāda arī uz Hartas 9. pantu (Tiesības stāties laulībā un tiesības izveidot ģimeni), 21. pantu (Diskriminācijas aizliegums) un 45. pantu (Pārvietošanās un uzturēšanās brīvība). Hartas 9. pants man nešķiet atbilstošs. Proti, pirmkārt, Paskaidrojumu attiecībā uz Pamattiesību hartu (OV 2007, C 303, 17. lpp.) apsvērumos, kas veltīti šim pantam, ir precizēts, ka, lai gan šā panta formulējums “ir mainīts [salīdzinājumā ar ECPAK 12. pantu], lai to varētu attiecināt arī uz gadījumiem, kuros valstu tiesību akti par ģimenes dibināšanas pamatu atzīst ne tikai laulību, bet arī citus pasākumus[...], šis pants *nedz aizliedz, nedz uzliek* par pienākumu piešķirt laulības statusu viena dzimuma cilvēku savienībai” (mans izcēlums). Šajā ziņā dalībvalstu brīvība ir apstiprināta Tiesas judikatūrā (šajā ziņā skat. spriedumu, 2016. gada 24. novembris, *Parris*, C-443/15, EU:C:2016:897, 59. punkts) un ECT judikatūrā (skat. it īpaši ECT, 2016. gada 9. jūnijs, *Chapin* un *Charpentier* pret Franciju, CE:ECHR:2016:0609JUD004018307, 38. un 39. punkts). Otrkārt, šajā lietā *R. A. Coman* un *R. C. Hamilton* ir varējuši īstenot šīs tiesības Beļģijā. Savukārt pārvietošanās brīvība, kas nostiprināta Hartas 45. pantā, ir precizēta Direktīvā 2004/38. Es izvērtēju šo tiesību ietekmi uz jēdziena “laulātais” interpretāciju, izvērtējot Direktīvā 2004/38 izvirzīto mērķi.

44 Hartas 52. panta 7. punkts.

45 Šajā ziņā skat. Paskaidrojumus attiecībā uz Pamattiesību hartu, “Paskaidrojums par 7. pantu – Privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība” (OV 2007, C 303, 20. lpp.).

62. Proti, lai gan ECT pastāvīgi apstiprina valstu brīvību atļaut laulību starp viena dzimuma personām⁴⁶, 2010. gadu sākumā tā ir uzskatījusi, ka ir “mākslīgi turpināt uzskatīt, ka pretēji heteroseksuālam pārim attiecībā uz homoseksuālu pāri nevar tikt atzīta “ģimenes dzīve” [ECPAK] 8. panta piemērošanas nolūkā”⁴⁷. Kopš tā laika šī interpretācija ir apstiprināta vairākkārt⁴⁸. Tāpat ECT ir apstiprinājusi, ka ECPAK 8. pantā valstīm ir noteikts pienākums piedāvāt homoseksuāliem pāriem iespēju saņemt sava pāra tiesisku atzīšanu un juridisku aizsardzību⁴⁹.

63. Šīs attīstības, izvērtējot ģimenes dzīvi, ietekme uz trešo valstu valstspiederīgo uzturēšanās tiesībām ir skaidra. Proti, lai gan ECPAK 8. pantā nav ietverts vispārīgs pienākums pieņemt to, ka laulātie, kuri nav pilsoņi, apmetas uz dzīvi līgumslēdzējas valsts teritorijā, vai atļaut ģimenes atkalapvienošanās tajā, lēmumi, kurus ir pieņēmušas valstis imigrācijas jomā, atsevišķos gadījumos var veidot iejaukšanos tiesību uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, kas tiek aizsargātas ar ECPAK 8. pantu, īstenošanā⁵⁰. It īpaši tas tā ir tad, ja ieinteresētajām personām uzņēmējā dalībvalstī ir pietiekami spēcīgas personiskās vai ģimenes saites, kuras var tikt nopietni apdraudētas konkrēta pasākuma piemērošanas gadījumā⁵¹.

64. Pēc ECT uzskata, lai gan “tradicionālās ģimenes aizsardzība noteiktos apstākļos var būt legītims mērķis [...], [tā] uzskata, ka attiecīgajā jomā, proti, saistībā ar uzturēšanās atļaujas piešķiršanu homoseksuālam partnerim ārvalstniekam ģimenes iemesla dēļ, tā nevar būt “īpaši pamatots un pārliecinošs” iemesls, kas attiecīgās lietas apstākļos var attaisnot diskrimināciju seksuālās orientācijas dēļ”⁵².

65. Tāpat šķiet, ka ECT sliecas uzskatīt, ka atšķirīga attieksme, kas vienīgi – *vai izšķiroši* – ir balstīta uz apsvērumiem par prasītāja seksuālo orientāciju, ir gluži vienkārši nepieņemama attiecībā uz ECPAK⁵³. Citā kontekstā ģenerāladvokāts N. Jēskinens [*N. Jääskinen*] bija izteicis līdzīgu viedokli. Proti, viņam šķita “acīmredzami, ka mērķis, kas paredzēts laulības vai ģimenes aizsardzībai, nevar legitimēt diskrimināciju seksuālās orientācijas dēļ, jo] ir grūti iedomāties, kāda cēloņsakarība varētu savienot šāda veida diskrimināciju kā līdzekli ar laulības aizsardzību kā pozitīvu iedarbību, kas no tās var izrietēt”⁵⁴.

66. Līdz ar to šī tiesību uz ģimenes un privātās dzīves neaizskaramību attīstība, manuprāt, norāda uz tādu jēdziena “laulātais” interpretāciju, kas katrā ziņā ir neatkarīga no attiecīgo personu dzimuma, ja to ierobežo Direktīvas 2004/38 piemērošanas joma.

46 Šajā nozīmē attiecībā uz nesenu apstiprinājumu un agrākās judikatūras atgādinājumu skat. ECT, 2016. gada 9. jūnijs, *Chapin un Charpentier* pret Franciju, CE:ECHR:2016:0609JUD004018307, 38. un 39. punkts (attiecībā uz ECPAK 12. pantu) un 48. punkts (attiecībā uz ECPAK 8. pantu kopā ar tās 14. pantu, kurā ir aizliegta diskriminācija).

47 ECT, 2010. gada 24. jūnijs, *Schalk un Kopf* pret Austriju, CE:ECHR:2010:0624JUD003014104, 94. punkts.

48 Šajā nozīmē skat. ECT, 2013. gada 7. novembris, *Vallianatos* u.c. pret Grieķiju, CE:ECHR:2013:1107JUD002938109, 73. punkts; ECT, 2016. gada 23. februāris, *Pajić* pret Horvātiju, CE:ECHR:2016:0223JUD006845313, 64. punkts; ECT, 2016. gada 14. jūnijs, *Aldegier Tomás* pret Spāniju, CE:ECHR:2016:0614JUD003521409, 75. punkts, kā arī ECT, 2016. gada 30. jūnijs, *Taddeucci un McCall* pret Itāliju, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 58. punkts.

49 Skat. ECT, 2015. gada 21. jūlijs, *Oliari* u.c. pret Itāliju, CE:ECHR:2015:0721JUD001876611, 185. punkts.

50 Šajā nozīmē skat. ECT, 2016. gada 30. jūnijs, *Taddeucci un McCall* pret Itāliju, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 56. punkts.

51 Šajā nozīmē skat. ECT, 2016. gada 30. jūnijs, *Taddeucci un McCall* pret Itāliju, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 56. punkts.

52 ECT, 2016. gada 30. jūnijs, *Taddeucci un McCall* pret Itāliju, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 93. punkts. Par “pamatota un pārliecinoša” iemesla neesamību, ietverot ģimenes aizsardzību “ši jēdziena tradicionālajā nozīmē”, lai attaisnotu atšķirīgu attieksmi seksuālās orientācijas dēļ, skat. arī ECT, 2013. gada 7. novembris, *Vallianatos* u.c. pret Grieķiju, CE:ECHR:2013:1107JUD002938109. Šajā pēdējā gadījumā runa bija par tā paša dzimuma pāru izslēgšanu no likuma par reģistrētām partnerattiecībām, lai gan Grieķijas Republikā šiem pāriem netiek piedāvāta nekāda cita oficiāla un juridiska atzīšana, pretēji heteroseksuāliem pāriem.

53 Šajā nozīmē skat. ECT, 2016. gada 23. februāris, *Pajić* pret Horvātiju, CE:ECHR:2016:0223JUD006845313, 59. un 84. punkts, un ECT, 2016. gada 30. jūnijs, *Taddeucci un McCall* pret Itāliju, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 89. punkts.

54 Ģenerāladvokāta N. Jēskinena secinājumi lietā *Römer* (C-147/08, EU:C:2010:425, 175. punkts).

67. Proti, šī interpretācija optimāli nodrošina Hartas 7. pantā garantēto ģimenes dzīves neaizskaramību, vienlaikus atstājot dalībvalstīm brīvību atļaut vai neatļaut laulību starp viena dzimuma personām. Savukārt pretēja interpretācija izraisītu atšķirīgu attieksmi pret laulātiem pāriem atkarībā no tā, vai tie ir homoseksuāli pāri vai dažādu dzimumu pāri, jo nevienā dalībvalstī nav aizliegta heteroseksuāla laulība. Šāda atšķirīga attieksme, kas pamatota ar seksuālo orientāciju, būtu nepieņemama attiecībā uz Direktīvu 2004/38, kā arī Hartu, kas ir jāinterpretē, ņemot vērā ECPAK.

c) Par Direktīvā 2004/38 izvirzīto mērķi

68. Direktīvā 2004/38 izvirzītais mērķis arī apstiprina termina “laulātais” interpretāciju, kas ir neatkarīga no seksuālās orientācijas.

69. Proti, no pastāvīgās judikatūras izriet, ka Direktīvas 2004/38 mērķis ir atvieglot pamattiesību un individuālo tiesību brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā īstenošanu, kas Savienības pilsoņiem tieši ir piešķirtas LESD 21. panta 1. punktā, un nostiprināt šīs tiesības⁵⁵.

70. Šis mērķis ir atgādināts Direktīvas 2004/38 preambulas 1. apsvērumā. Preambulas 2. apsvērumā ir piebilsts, ka personu brīva pārvietošanās ir viena no pamatbrīvībām, kas raksturīgas iekšējam tirgum, un turklāt tā ir nostiprināta Hartas 45. pantā.

71. Direktīvas 2004/38 preambulas 5. apsvērumā papildus ir uzsvērts, ka Savienības pilsoņu tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā būtu jāpiešķir arī viņu ģimenes locekļiem neatkarīgi no to valstiskās piederības, ja šīs tiesības īsteno, ievērojot objektīvus brīvības un cieņas nosacījumus⁵⁶. Proti, kā Tiesa vairākkārt ir konstatējusi, Savienības pilsoņiem Līgumā garantēto brīvību īstenošana tiktu nozīmīgi kavēta, ja viņiem neatļautu īstenot normālu ģimenes dzīvi uzņēmējā dalībvalstī⁵⁷.

72. Tādējādi, kā esmu to atgādinājis, izvērtējot Direktīvas 2004/38 piemērojamību šajā lietā, Savienības pilsoņi varētu tikt atturēti pamest dalībvalsti, kuras pilsoņi viņi ir, lai apmestos uz dzīvi citas dalībvalsts teritorijā, ja viņiem nav pārliecības, ka viņi pēc atgriešanās izcelsmes dalībvalstī varēs turpināt ģimenes dzīvi, kas, iespējams, uzņēmējā dalībvalstī ir uzsākta, apprecoties vai apvienojoties ar ģimeni⁵⁸.

73. Šo mērķu dēļ Tiesa pastāvīgi uzskata, ka Direktīvas 2004/38 normas nevar interpretēt šauri un katrā ziņā tām nedrīkst liegt to lietderīgo iedarbību⁵⁹. Tāpat Tiesa ir atzinusi, ka šeit runa ir par principu, saskaņā ar kuru “tiesību normas – kā Direktīvas 2004/38 –, kuras vēltas Savienības pilsoņu brīvas pārvietošanās iespējai, kas ir Savienības pamats, ir jāinterpretē plaši”⁶⁰.

⁵⁵ Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2008. gada 25. jūlijs, *Metock* u.c. (C-127/08, EU:C:2008:449, 82. punkts); 2014. gada 12. marts, *O. un B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 35. punkts); 2014. gada 18. decembris, *McCarthy* u.c. (C-202/13, EU:C:2014:2450, 31. punkts), kā arī 2017. gada 14. novembris, *Lounes* (C-165/16, EU:C:2017:862, 31. punkts).

⁵⁶ Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2014. gada 18. decembris, *McCarthy* u.c. (C-202/13, EU:C:2014:2450, 33. punkts), un 2017. gada 14. novembris, *Lounes* (C-165/16, EU:C:2017:862, 31. punkts).

⁵⁷ Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2008. gada 25. jūlijs, *Metock* u.c. (C-127/08, EU:C:2008:449, 62. punkts), un – pirms Direktīvas 2004/38 – spriedumu, 2002. gada 11. jūlijs, *Carpenter* (C-60/00, EU:C:2002:434, 38. un 39. punkts).

⁵⁸ Šajā nozīmē skat. spriedumus, 1992. gada 7. jūlijs, *Singh* (C-370/90, EU:C:1992:296, 19., 20. un 23. punkts); 2002. gada 11. jūlijs, *Carpenter* (C-60/00, EU:C:2002:434, 38. punkts); 2007. gada 11. decembris, *Eind* (C-291/05, EU:C:2007:771, 35. un 36. punkts); 2008. gada 25. jūlijs, *Metock* u.c. (C-127/08, EU:C:2008:449, 64. punkts); 2012. gada 8. novembris, *Lida* (C-40/11, EU:C:2012:691, 70. punkts), kā arī 2014. gada 12. marts, *O. un B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 46. punkts).

⁵⁹ Skat. spriedumus, 2008. gada 25. jūlijs, *Metock* u.c. (C-127/08, EU:C:2008:449, 84. punkts), un 2014. gada 18. decembris, *McCarthy* u.c. (C-202/13, EU:C:2014:2450, 32. punkts).

⁶⁰ Spriedums, 2014. gada 16. janvāris, *Reyes* (C-423/12, EU:C:2014:16, 23. punkts). Saistībā ar šī principa piemērošanu attiecībā uz tiesību aktiem pirms Direktīvas 2004/38 skat. spriedumus, 2002. gada 17. septembris, *Baumbast un R* (C-413/99, EU:C:2002:493, 74. punkts), un 2007. gada 11. decembris, *Eind* (C-291/05, EU:C:2007:771, 43. punkts).

74. Līdz ar to starp vienu termina “laulātais” interpretāciju, kas ierobežo Direktīvas 2004/38 piemērošanas jomu, un otru interpretāciju, kas, ievērojot interpretējamās tiesību normas formulējumu un tās kontekstu, veicina lielāka skaita pilsoņu brīvu pārvietošanos, ir jāizmanto otrā interpretācija.

75. Šāda interpretācijas izvēle ir vēl jo vairāk pamatota arī tādēļ, ka tā atbilst citam Direktīvas 2004/38 mērķim, kas minēts tās preambulas 31. apsvērumā, kurā noteikts, ka dalībvalstīm Direktīva 2004/38 būtu jāīsteno, “nediskriminējot personas, kas gūst no tās labumu, [...] seksuālās orientācijas dēļ”. Taču termina “laulātais” definīcija, kas aprobežotos tikai ar heteroseksuālu laulību, nenovēršami izraisītu situācijas, kas saistītas ar diskrimināciju seksuālās orientācijas dēļ⁶¹.

76. Visbeidzot jēdziena “laulātais” interpretācija, kas nav atkarīga no jautājuma par attiecīgo personu dzimumu, arī var nodrošināt augstu tiesiskās noteiktības un pārskatāmības līmeni, jo Savienības pilsonis, kas ir likumīgi salaulājies, zina, ka viņa laulātais draugs neatkarīgi no dzimuma tiks uzskatīts par viņa laulāto Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunkta izpratnē 27 pārejās Savienības dalībvalstīs⁶².

3. Starpsecinājums

77. Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunktā izmantotā jēdziena “laulātais” gramatiskā, sistēmiskā un teleoloģiskā interpretācija liek sniegt tam autonomu definīciju, kas nav atkarīga no seksuālās orientācijas⁶³.

78. Vispirms saskaņā gan ar Savienības tiesību vienveidīgas piemērošanas, gan vienlīdzības principa prasībām Savienības tiesību norma, kurā tās satura un piemērošanas jomas noskaidrošanai nav nevienas tiešas norādes uz dalībvalstu tiesībām, visā Savienībā ir interpretējama autonomi un vienveidīgi.

79. Turpinot, lai gan Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta struktūra kopā ar tās 3. panta 2. punkta b) apakšpunktu liek jēdzienu “laulātais” saistīt ar laulību, pārejā daļā likumdevējs brīvprātīgi ir izdarījis izvēli izmantot neitrālu vārdu, kas citādi nav precizēts.

80. Visbeidzot gan Eiropas sabiedrības attīstība – kuru atspoguļo daudzie tiesību akti, kuros ir atļauta laulība starp viena dzimuma personām, un pašreizējā ģimenes dzīves definīcija Hartas 7. panta izpratnē, – gan Direktīvas 2004/38 mērķi – veicināt Savienības pilsoņu brīvu pārvietošanos, respektējot viņu seksuālo orientāciju, – liek interpretēt jēdzienu “laulātais” neatkarīgi no seksuālās orientācijas⁶⁴.

61 Šajā nozīmē skat. Titshaw, Sc., “Same-sex Spouses Lost in Translation? How to Interpret “Spouse” in the E.U. Family Migration Directives”, *Bodson University International Law Journal*, 2016, 34:45. sēj., 45.–112. lpp., it īpaši 106. lpp.

62 Attiecībā uz piemēru tam, ka Direktīvas 2004/38 normas interpretācijā tiek ņemta vērā tiesiskā noteiktība un pārskatāmība, skat. spriedumus, 2015. gada 15. septembris, *Alimanovic* (C-67/14, EU:C:2015:597, 61. punkts), un 2016. gada 25. februāris, *García-Nieto* u.c. (C-299/14, EU:C:2016:114, 49. punkts).

63 Šajā nozīmē skat. Titshaw, Sc., “Same-sex Spouses Lost in Translation? How to Interpret “Spouse” in the E.U. Family Migration Directives”, *Bodson University International Law Journal*, 2016, 34:45. sēj., 45.–112. lpp., it īpaši 83. un 111. lpp.

64 Brīvas pārvietošanās, tiesību uz ģimenes dzīves neaizskaramību un diskriminācijas aizlieguma ietekme uz jēdzienu “laulātais” Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunkta izpratnē vispārēji ir noteicošā analizē, kas sniegta doktrīnā. Secinājums, kuru ir izdarījuši aplūkoto autori, ir līdzīgs manam secinājumam. Skat. it īpaši Tryfonidou, A., “EU Free Movement Law and the Legal Recognition of Same-Sex Relationships: the Case for Mutual Recognition”, *Columbia Journal of European Law*, 2015, 21. sēj., 195.–248. lpp.; Bell, Chl., un Bačić Selanec, N., “Who is a “spouse” under the Citizens’ Rights Directive? The prospect of mutual recognition of same-sex marriages in the EU”, *European Law Review*, 2016, 41. sēj., Nr. 5, 655.–686. lpp.; Borg-Barthet, J., “The Principled Imperative to Recognise Same-Sex Unions in the EU”, *Journal of Private International Law*, 2012, 8. sēj., Nr. 2., 359.–388. lpp.; Bonini Baraldi, M., “EU Family Policies Between Domestic “Good Old Values” and Fundamental Rights: The Case of Same-Sex Families”, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2008, 15. sēj., Nr. 4, 517.–551. lpp.

C. Par otro prejudiciālo jautājumu

81. Otrajā jautājumā iesniedzējtiesa jautā, vai Direktīvas 2004/38 3. panta 1. punkts un 7. panta 2. punkts, lasot tos kopā ar Hartas 7., 9., 21 un 45. pantu, prasa, lai uzņēmēja dalībvalsts piešķirtu tiesības uzturēties savā teritorijā uz laikposmu, kas pārsniedz trīs mēnešus, Savienības pilsoņa tā paša dzimuma laulātajam.

82. Direktīvas 2004/38 7. panta 2. punkts ir skaidrs – Savienības pilsoņa tiesības uzturēties citas dalībvalsts teritorijā ilgāk nekā trīs mēnešus tiek attiecinātas uz viņa laulāto, kurš ir trešās valsts valstspiederīgais un kurš viņu pavada vai pievienojas viņam uzņēmējā dalībvalstī, ja vien šis pilsonis atbilst Direktīvas 2004/38 7. panta 1. punkta a), b) vai c) apakšpunktā minētajiem nosacījumiem.

83. Tātad runa ir par automātiskām tiesībām. Direktīvas 2004/38 3. panta 2. punkts to apstiprina.

84. Proti, kā to ir konstatējusi Tiesa, “gan no Direktīvas 2004/38 3. panta 2. punkta, gan tās vispārējās sistēmas izriet, ka Savienības likumdevējs ir nošķīris Savienības pilsoņa ģimenes locekļus, kas definēti Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punktā un kas atbilstoši šajā direktīvā paredzētajiem nosacījumiem bauda ieceļošanas un uzturēšanās tiesības minētā pilsoņa uzņemtajā dalībvalstī, un pārējos ģimenes locekļus, kas minēti šīs pašas direktīvas 3. panta 2. punkta pirmās daļas a) apakšpunktā un kuru ieceļošana un uzturēšanās šai dalībvalstij ir vienīgi jāveicina”⁶⁵.

85. Tomēr mēs redzējām, ka pamatlietā *R. C. Hamilton* nevarēja atsaukties uz direktīvu savā labā, jo Direktīvas 2004/38 normas neļauj pamatot trešo valstu valstspiederīgo, kas ir Savienības pilsoņa ģimenes locekļi, atvasinātās uzturēšanās tiesības šī pilsoņa pilsonības dalībvalstī⁶⁶.

86. Tomēr *R. C. Hamilton* principā būtu jāspēj izmantot atvasinātās uzturēšanās tiesības, pamatojoties uz LESD 21. panta 1. punktu, un viņam pēc analogijas būtu jāpiemēro Direktīva 2004/38⁶⁷.

87. Šādos apstākļos atbilstoši Tiesas judikatūrai nosacījumi atvasināto uzturēšanās tiesību piešķiršanai, kuri ir piemērojami laulātā izcelsmes valstī, principā nedrīkstētu būt stingrāki kā tie, kas ir paredzēti minētajā direktīvā, ja viņš ir situācijā, kad viņa laulātais ir izmantojis savas tiesības uz brīvu pārvietošanos, iekārtojoties uz dzīvi dalībvalstī, kas nav tā, kuras pilsonība viņam ir⁶⁸.

88. Konkrētāk, pēc analogijas piemērojot Direktīvu 2004/38, nosacījumi uzturēšanās tiesību piešķiršanai uz laikposmu, kas pārsniedz trīs mēnešus, trešās valsts valstspiederīgajam, kurš ir šī Savienības pilsoņa tā paša dzimuma laulātais, principā nedrīkstētu būt stingrāki kā tie, kas ir paredzēti šīs pašas direktīvas 7. panta 2. punktā.

D. Par trešo un ceturto prejudiciālo jautājumu

89. Trešais un ceturtais jautājums, kurus ir uzdevusi iesniedzējtiesa, rodas tikai tad, ja jēdziens “laulātais” Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) apakšpunkta izpratnē tiktu interpretēts kā tāds, kas attiecas tikai uz heteroseksuāliem pāriem, kurus vieno laulības saites.

⁶⁵ Spriedums, 2012. gada 5. septembris, *Rahman* u.c. (C-83/11, EU:C:2012:519, 19. punkts).

⁶⁶ Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 12. marts, *O. un B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 37. punkts). Skat. arī spriedumus, 2017. gada 10. maijs, *Chavez-Vilchez* u.c. (C-133/15, EU:C:2017:354, 53. punkts), un 2017. gada 14. novembris, *Lounes* (C-165/16, EU:C:2017:862, 33. punkts).

⁶⁷ Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2014. gada 12. marts, *O. un B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 50. un 61. punkts); 2017. gada 10. maijs, *Chavez-Vilchez* u.c. (C-133/15, EU:C:2017:354, 54. un 55. punkts), kā arī 2017. gada 14. novembris, *Lounes* (C-165/16, EU:C:2017:862, 46. un 61. punkts). Skat. arī apsvērumus šo secinājumu V sadaļas A daļā Par Direktīvas 2004/38 piemērojamību.

⁶⁸ Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 12. marts, *O. un B.* (C-456/12, EU:C:2014:135, 61. punkts).

90. Tā kā, manuprāt, šāds secinājums ir pretrunā attiecīgās tiesību normas formulējumam un kontekstam, kā arī Direktīvā 2004/38 izvirzītajiem mērķiem, uz tiem atbildēt nebūtu nepieciešams. Tomēr pilnības labad es tos īsi izvērtēšu. Turklāt tie var tikt izvērtēti kopā.

91. Trešajā un ceturtajā jautājumā iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai trešās valsts valstspiederīgais, kam ir tāds pats dzimums kā Savienības pilsonim, ar kuru viņš ir salaulājies saskaņā ar dalībvalsts, kas nav uzņēmēja valsts, tiesību aktiem, var – ja viņš netiek uzskatīts par “laulāto” Direktīvas 2004/38 izpratnē – tikt kvalificēts kā “pārējie ģimenes locekļi” vai “partneris, ar kuru Savienības pilsonim ir ilgstošas attiecības, tās pienācīgi apliecinot,” minētās direktīvas 3. panta 2. punkta a) vai b) apakšpunkta izpratnē un kādas sekas izriet no šīs iespējamās kvalificēšanas.

92. Kā esmu izskaidrojis iepriekš, mūsdienās ir mākslīgi uzskatīt, ka attiecībā uz homoseksuālu pāri nevar tikt atzīta ģimenes dzīve Hartas 7. panta izpratnē⁶⁹.

93. Līdz ar to nav apšaubāms, ka trešās valsts valstspiederīgais, kam ir tāds pats dzimums kā Savienības pilsonim, ar kuru viņš ir salaulājies saskaņā ar kādas dalībvalsts tiesību aktiem, var ietilpt Direktīvas 2004/38 3. panta 2. punkta piemērošanas jomā kā “pārējie ģimenes locekļi” vai kā partneris, ar kuru Savienības pilsonim ir ilgstošas, pienācīgi apliecinātas attiecības.

94. Tomēr no 2012. gada 5. septembra sprieduma *Rahman* u.c. (C-83/11, EU:C:2012:519) izriet, ka Direktīvas 2004/38 3. panta 2. punkts neparedz dalībvalstīm pienākumu atzīt ieceļošanas un uzturēšanās tiesības par labu personām, kuras ietilpst šīs tiesību normas piemērošanas jomā. Šī tiesību norma tikai rada dalībvalstīm pienākumu salīdzinājumā ar citu trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanas un uzturēšanas atļaujas piešķiršanas pieteikumiem piešķirt zināmas priekšrocības pieteikumiem, ko iesniegušas personas, kuras ietilpst tās piemērošanas jomā⁷⁰.

95. Tiesa ir precizējusi, ka, lai izpildītu šo pienākumu, dalībvalstīm “atbilstoši Direktīvas 2004/38 3. panta 2. punkta otrajai daļai [būtu] jāparedz iespēja personām, kas minētas šī paša panta 2. punkta pirmajā daļā, ka lēmums par to pieteikumu ir balstīts uz personīgās situācijas padziļinātu izpēti un, ja pieteikums tiek noraidīts, atteikums ir pamatots”⁷¹.

96. Tāpat Tiesai ir bijis jākonstatē, ka dalībvalstīm ir “plaša rīcības brīvība attiecībā uz vērā ņemamo apstākļu izvēli, [ievērojot,] ka uzņēmējai dalībvalstij ir jānodrošina, lai tās tiesību akti ietvertu kritērijus, kas būtu atbilstoši ierastajai vārda “veicina” nozīmei [...] un kas šai tiesību normai neliedz tās lietderīgo iedarbību”⁷².

97. Man šķiet, ka šai rīcības brīvībai tomēr būtu jābūt mazākai gadījumā, kuru ir aprakstījusi iesniedzējtiesa.

98. Pirmkārt, atteikums apmierināt trešās valsts valstspiederīgā, kam ir tāds pats dzimums kā Savienības pilsonim, ar kuru viņš ir salaulājies saskaņā ar kādas dalībvalsts tiesību aktiem, ieceļošanas un uzturēšanās pieteikumu nevarētu tikt pamatots vienīgi vai izšķiroši ar viņa seksuālo orientāciju, jo citādi tiktu pārkāpti Hartas 7. un 21. pants⁷³. Šajā ziņā, “lai gan tradicionālās ģimenes aizsardzība

69 Skat. apsvērumus šo secinājumu V sadaļas B daļas 2. punkta b) apakšpunktā Par pamattiesībām saistībā ar jēdzienu “laulātais”.

70 Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2012. gada 5. septembris, *Rahman* u.c. (C-83/11, EU:C:2012:519, 21. punkts).

71 Spriedums, 2012. gada 5. septembris, *Rahman* u.c. (C-83/11, EU:C:2012:519, 22. un 26. punkts).

72 Spriedums, 2012. gada 5. septembris, *Rahman* u.c. (C-83/11, EU:C:2012:519, 24. un 26. punkts).

73 Šajā nozīmē skat. ECT, 2016. gada 23. februāris, *Pajić* pret Horvātiju, CE:ECHR:2016:0223JUD006845313, 59. un 84. punkts, kā arī ECT, 2016. gada 30. jūnijs, *Taddeucci* un *McCall* pret Itāliju, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 89. punkts.

noteiktos apstākļos var būt leģitīms mērķis [..], [Eiropas Cilvēktiesību] tiesa uzskata, ka attiecīgajā jomā, proti, *saistībā ar uzturēšanās atļaujas piešķiršanu* homoseksuālam partnerim ārvalstniekam ģimenes iemesla dēļ, tā nevar būt “īpaši pamatots un pārliecinošs” iemesls, kas attiecīgās lietas apstākļos var attaisnot diskrimināciju seksuālās orientācijas dēļ”⁷⁴.

99. Otrkārt, pienākums veicināt trešās valsts valstspiederīgā, kam ir tāds pats dzimums kā Savienības pilsonim, ar kuru viņš ir salaulājies, ieceļošanu un uzturēšanos ir vēl jo vairāk saistošs, un rīcības brīvība ir mazāka tad, ja dalībvalstī nav atļauta laulība starp viena dzimuma personām un arī nav piedāvāta iespēja homoseksuāliem pāriem noslēgt reģistrētas partnerattiecības. Proti, no ECPAK 8. panta – un tādējādi no Hartas 7. panta – izriet pozitīvs pienākums piedāvāt šīm personām, tāpat kā heteroseksuālām personām, iespēju saņemt sava pāra tiesisku atzīšanu un juridisku aizsardzību⁷⁵. Uzturēšanās atļaujas piešķiršana Savienības pilsoņa laulātajam veido atzīšanu un ir minimālā garantija, kas viņam var tikt dota.

VI. Secinājumi

100. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, es iesaku Tiesai uz *Curtea Constituțională* (Konstitucionālā tiesa, Rumānija) uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

- 1) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2004/38/EK (2004. gada 29. aprīlis) par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK, 2. panta 2. punkta a) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka jēdziens “laulātais” attiecas uz trešās valsts valstspiederīgo, kam ir tāds pats dzimums kā Eiropas Savienības pilsonim, ar kuru viņš ir salaulājies.
- 2) Direktīvas 2004/38 3. panta 1. punkts un 7. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka Savienības pilsoņa tā paša dzimuma laulātajam, kurš pavada minēto pilsoni citas dalībvalsts teritorijā, ir tiesības tajā uzturēties ilgāk nekā trīs mēnešus, ja vien šis pēdējais minētais atbilst šīs direktīvas 7. panta 1. punkta a), b) vai c) apakšpunktam.

LESD 21. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka situācijā, kurā Savienības pilsonis ir izveidojis vai nostiprinājis ģimenes dzīvi ar trešās valsts valstspiederīgo, ņemot vērā faktisku uzturēšanos dalībvalstī, kas nav dalībvalsts, kuras pilsonība viņam ir, Direktīvas 2004/38 normas tiek piemērotas pēc analogijas, ja minētais Savienības pilsonis kopā ar attiecīgo savas ģimenes locekli atgriežas savā izcelsmes valstī. Šādā gadījumā nosacījumi uzturēšanās tiesību piešķiršanai uz laikposmu, kas pārsniedz trīs mēnešus, trešās valsts valstspiederīgajam, kas ir šī Savienības pilsoņa tā paša dzimuma laulātais, principā nedrīkstētu būt stingrāki kā tie, kas ir paredzēti Direktīvas 2004/38 7. panta 2. punktā.

- 3) Direktīvas 2004/38 3. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tas var tikt piemērots trešās valsts valstspiederīgajam, kam ir tāds pats dzimums kā Eiropas Savienības pilsonim, ar kuru viņš ir salaulājies saskaņā ar kādas dalībvalsts tiesību aktiem, vai nu kā “pārējiem ģimenes locekļiem”, vai kā “partnerim, ar kuru Savienības pilsonim ir ilgstošas attiecības, tās pienācīgi apliecinot”.

⁷⁴ ECT, 2016. gada 30. jūnijs, *Taddeucci un McCall* pret Itāliju, CE:ECHR:2016:0630JUD005136209, 93. punkts; mans izcēlums.

⁷⁵ Šajā nozīmē skat. ECT, 2015. gada 21. jūlijs, *Oliari* u.c. pret Itāliju, CE:ECHR:2015:0721JUD001876611, 185. punkts.

4) Direktīvas 2004/38 3. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka:

- ar to dalībvalstīm netiek noteikts pienākums piešķirt tiesības uzturēties savā teritorijā ilgāk nekā trīs mēnešus trešās valsts valstspiederīgajam, kurš ir likumīgi salaulājies ar tā paša dzimuma Savienības pilsoni;
- dalībvalstīm tomēr ir pienākums nodrošināt, lai to tiesību akti ietvertu kritērijus, kas atļauj minētajam valstspiederīgajam saņemt lēmumu par savu pieteikumu par ieceļošanas un uzturēšanās atļaujas izsniegšanu, kurš būtu balstīts uz viņa personīgās situācijas padziļinātu izpēti un, ja pieteikums tiek noraidīts, būtu pamatots;
- lai gan dalībvalstīm ir plaša rīcības brīvība, izvēloties minētos kritērijus, tomēr tiem ir jāatbilst ierastajai vārda “veicina” nozīmei un tie šai tiesību normai nedrīkst liegt tās lietderīgo iedarbību, un
- atteikumu apmierināt pieteikumu par ieceļošanas un uzturēšanās atļaujas izsniegšanu katrā ziņā nedrīkst pamatot ar attiecīgās personas seksuālo orientāciju.